

Susitikimas su rašytoju Jurgiu Jankum

Š.m. lapkričio 15 d. Lietuvos ambasadoje Vašingtono LB apylinkės valdyba suruošė popietę su šiuo metu apylinkėje gyvenančiu rašytoju Jurgiu Jankum.

Antanas Dundzila kalbėjo apie skaitytojo augimą bei santykį su J. Jankaus kūryba, o taip pat paskaitė J. Jankaus prisiminimų ištrauką ir supažindino su naujausia Lietuvoje išleista jo pasakų knyga *Auksinis vabaliukas*.

Jurgis Blekaitis perskaitė J. Jankaus apsaką *Žemaičio laikrodį*.

Pats autorius skaitė ištrauką iš *Auksinio vabaliuko* ir pasidalino savais išpuodžiais.

Susitikimo su J. Jankum popietės metu buvo suruošta jo knygų parodėlė ir parodyta kūrybos raida, prasidėjusi prieš 75 metus (1923 m.).

Savasias mintis aš sudėliojau į visuomeninio — kultūrinio pobūdžio pabendravinimą su mūsų tarpe gyvenančiu rašytoju. Ryškindamas labiau visuomeninį šio pobūdžio bruožą, čia atsiroboju nuo Jurgio Jankaus kūrybos literatūrinės analizės. Savo dėmesį kaupsiu skaitytojo bendravimui su šiuo rašytoju, bendravimu net ir šioje salėje, bet ne smulkmeniškai išnagrinėtuose jo tekstuose. Šią popietę kreipime dėmesį į Jankaus, jau net septyniadesimt penkerius metus mums berta — panašiai, kaip pranašas Mozė tautai iš dangaus — beletristikos maną. Jankaus kūrybos vertinimą galime surasti didžiuliam „Lietuvos egzodo literatūros 1945-1990“ leidinyje, Lietuvių Enciklopedijoje bei kitur.

Toks bendravimas nėra svetimas nei rašytojui, nei mums. Jis kartosis ir šią popietę, kai Jankaus kūrybą skaitys Jurgis Blekaitis. Tą šiandieninį „Blekaitis su Jankumi“ aš matau „Jankus su Blekaitiu“ atspindyje, nes praityje Jankus *Draugo* kultūriniame priede skelbdavo savo išpuodžius apie vašingtoniečių Jurgio Blekaitio, Kazio Almeno bei kitų kultūrininkų susitikimus su Rochester lietuvių visuomene. Tokie kartu praleisti valandų reportažai, šalia išleistų grožinės literatūros raštų bei laimėtų premijų, rašytoją Jankum rodo ne tik mums įprastu literatūros menininku, bet ir visuomenininku. Čia glūdi mano pasirinktosios krypties patiesinimas.

Man pačiam šiai popietei deliojant savasias mintis, parūpo skaitytojo ryšys su Jankaus kūryba. Kodėl Jankaus

beletristika man patiko ir tebeapatina, kas joje ypatinga, kad ji mane beveik hipnotizuoja?

Iš Prano Mašoto vaikiškų knygelių aš pats išsilukštenau, būdamas maždaug 10-ties metų amžiaus, Jankaus rašymo karjeros jaunystėje. Tai buvo gal 1942-ji metai. Jo dar nepriklausomybės metais parašytą dviejų romanų Lietuvoje neįkandau, tačiau Jankaus, kaip rašytojo, pavardę atsimenu dar iš vokiečių okupacijos laikų. Esu tikras, kad ką nors iš jo trumpesnių veikalų esu skaitęs anuometinėje periodikoje, nes atsiradus Vokietijoj pabėgėlių stovyklose, Jankaus pavardė man jau nebuvo svetima. Iš dalies, dėl to man išryškėjo visai logiška išvada, kad Jankus — kaip rašytojas — ir aš, mano karta — kaip skaitytojai — augome ir brendome (ir dabar, galima sakyti, senstame) beveik kartu, lygiagrečiai. Visuomet grožinė literatūra besidomintis skaitytojas ir pastoviai rašantis rašytojas — esame kone vienmečiai! Taigi jo knygas skačiau, jomis gerėjau, džiaugiausi, kad savo bibliotekoje turiu Jurgio Jankaus net 13 leidinių — šiandieną jie sudaro Jankaus knygų žymią dalį.

Šią savo išvadą dar parėškinsiu keliais kitais skaitytojo su rašytoju sąlyčio pavyzdžiais. Kai pradėjau skaityti, tai Tumas, Žemaitė bei į juos panašūs beletristai man buvo lyg istoriniai paminklai — literatūrinės statulos. Mūsų bendraamžiai žymiausi beletristai savo raštais nebuvo panašūs į tą manąjį skaitytoją su rašytoju čia ryškinamą modelį. Tie kiti

sušvito ar švietė, bet savo vis pasirodantais raštais, kaip ką tik prisirpintomis, nuraškomomis uogomis, manęs bei mūsų nemaitino. Aišku, čia jokiu būdu ne jų kaltė. Čia glūdi ir sutapimas laiko būvyje — tai dėkingas bendro, rašytojų ir skaitytojų rišancio, likimo atsitiiktinumas. Tuo pačiu tai ir skaitytojo savotiškas dalyvavimas rašytojo kūrybos procese! Juk skaitytojui yra malonu ir įdomu imti į rankas naują, jau pažįstamo rašytojo knygą, vėliau sekti — ir savuosius išpuodžius lyginti su literatūros kritikų pasisakymais — tuo būdu mūsų kultūrinio kunkuliavimo kvėpuoti. Todėl teigiu, kad esame savo vietą lietuvių literatūroje turincios, gausios Jankaus kūrybos bendraamžiai skaitytojai ir jo kūrybos dalyviai, nes kiekvienas rašytojas visų pirma rašo savo laiko skaitytojams.

Žinia, Jankus išėivijos visuomenei net siūlėsi nuolat rašyti. Seniai kažkur yra pareiškęs, kad parašys po vieną romaną per metus, bet tokiame užmojui jam reikia 3,000 dol. metinės stipendijos. Tokios stipendijos neatsirado. Peržvelgus jo išleistų knygų datas, galima teigti, kad nors ir jo knygos nepasirodydavo kiekvienais metais, bet jo išleistų raštų derlius beveik pastovus ir nepaprastai gausus. Štai ir šiuo metu jo roma-

nas spausdinamas *Draugo* atkarpoje. Prieš kelis metus kitas romanas panašiai išvydo šviesą. Kai išėivijoje knygų leidyba praktiškai suparalyžuota, Jankus pats kruopščiai renka *Draugo* atkarpose pasirodantią savo kūrybą, tuo būdu ją perkeldamas iš rankraščio į spausdintą žodį.

Jankui rašymas yra beveik įgimtas, natūralus procesas, beveik kaip žmogiškai būtybei kvėpavimas. Paklauskime, ką jis pats, savais žodžiais pasakoja apie savo pačias pirmąsias pastangas, kurių literatūros chrestomatijos nedokumentuoja. Šias mintis jis paruošė anksčiau, sutiko su mumis čia pasidalinti:

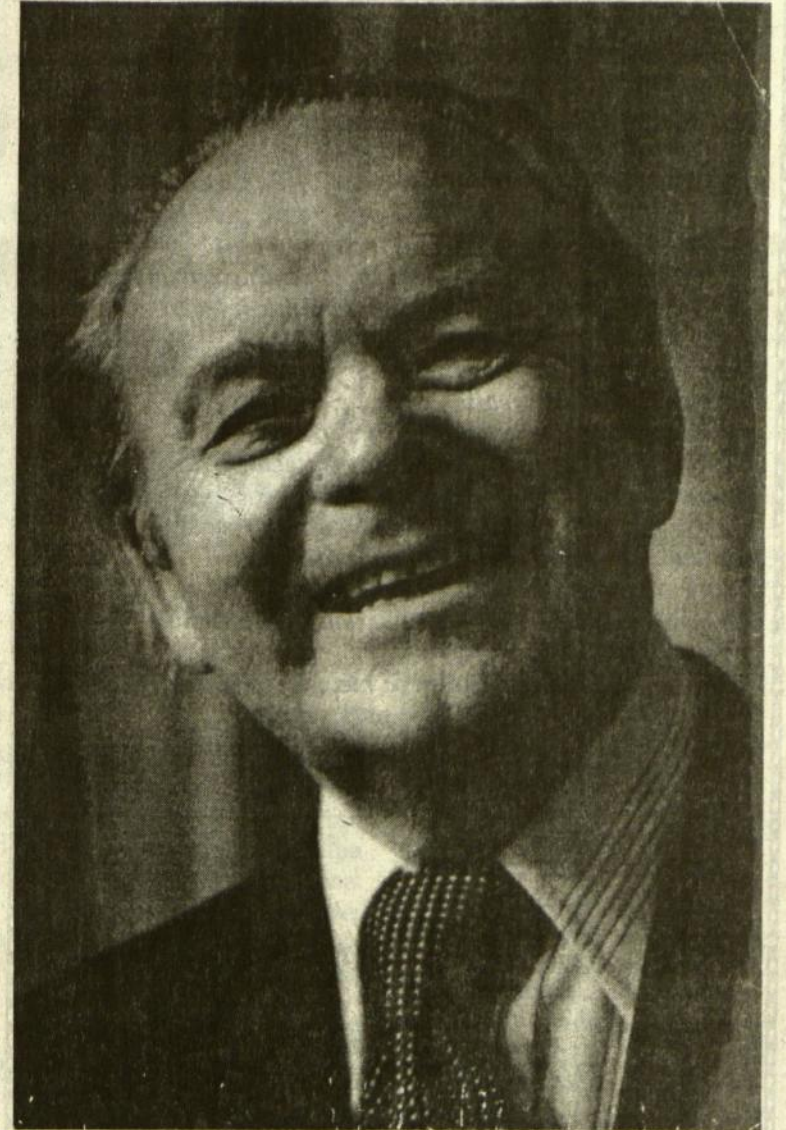
„Dabar čia man tiesiai prieš akis devynių mėnesių provaikaitė. Ropoją, radusi ir bet ką išsikibti, stojasi, išsikibusi jau eina. Bet tik išsikibusi. Nebėra už ko kibti, sėdasi ir vėl ropoja. Greitai laktyst, žinome. Bet kodėl? Ar kad atsirado noras, ar būtinybė, ar tik pasprausčiausias galėjimas. Tą patį tegaliu pasakyti ir apie rašymą. Bent apie savo. Neatsimenu, kad kada bučiau troškęs rašyti ar jautęs tokią būtinybę, kad bučiau metęs kitus darbus į šalį ir sėdęs rašyti. Rašymas man buvo laisvo laiko darbas. Galui atsiminti daugybę atvejų, kai vidury sakinio mečiau rašes ir lėčiau kokio kito darbo ar darbėlio padaryti, bet negalėčiau pasakyti nė vieno atvejo, kai bučiau metęs kokį darbą ir bėgęs rašyti. Rašymas vis galėjo palaukti. Vis galvojau, kad kas jau sėdi galvoje, tas nepabėgs. O pabėgo. Daug kas pabėgo, bet dėl to kažin kodėl nekentėjau. Gal todėl, kad taip iš kartos į kartą įgimta, gal todėl, kad taip iš mažens išauklėtas. Buitiniai reikalai yra būtini, neatidėliojami. Jie būtinausia būtinybė, o visa kita, visos puošmenos, nors ir geros, nors ir reikalingos, gali

palaukti laisvos valandėlės. Taip ir buvo.

Bet kam rašiau (ir dar rašau)? Turbūt tik tam, kad galėjau. Kaip vaikas vaikščioti. Šiomis dienomis rašyti jau beveik visi moka, bet ne visi gali. Tas galėjimas gal ir stumia.

Žinau, kad skaityti išmokau (pagal anuos laikus) labai anksti, bet kada išmokau rašyti — nežinau. Nežinau, net kas pamokė. Jeigu elementoriuje buvo rašto pavyzdžiai, tai iš ten ir būsiu pramokęs. Daugiau gal dar pamokė kaimynas, tas pats Imbotas (ar Ambotas), kuris išmokė rusiškai skaityti iš saldinių popierėlių. Kaip ten bebūvo, bet jau prieš Pirmąjį pasaulinį karą, 1911 ar 1912 metais, abu su mama rašėme laišką į Rygą. Rygoje buvo jos sesuo Domincė, ir mama galvojo nuvažiuoti aplankyti. Tai reikėjo parašyti. Atsimenu, mama iš žasies plunksnos išdrožė rašomąją plunksną, iš „lazurko“ (toks mėlynas dažas, kurio dėdavo į skalbimą, kad skalbiniai būtų baltesni) padarė rašalo (tada ji atramentų vadinom) ir abu sėdom rašyti. Ji sakė, aš rašiau. Tėvas net erzino, kad mudviejų laiškas atsidurs kokio žydo šiukšlyne. Neatsidūrė, ir aš nežinau, kaip ir kas buvo toliau, bet atsimenu, kai tapau apylinkės laiško rašytoju. Laiškas turėdavo prasidėti: „Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus, o su Tamstų atsakymu: „Ant amžių amžinųjų amen“. Po tokios įžangos reikėdavo susakyti visą kitą. Spėjau, kad tą „visą kitą“ man diktudavo, bet net pats nežinau, ar ilgai, nes vėl ateina atsiminimas, kai kaimynė, atvedusi vyrą aiškino: „Tu jam nediktavok. Pasakyk tik, ką nori, kad parašytų, jis surašys, kaip niekas kitas. Pamatysi“. Turbūt ir surašiau, kad daug kas atėdavo. Tik, kai prasidėjo karas ir užėjo vokiečiai, nebeatsimenu, kad kam bučiau rašęs. Gal tada ne pašto nebebuvo, o gal žmonės nebebuvo kur rašyti. Pirmą rašydavo daugiausia Rusijos miestais ir Ameriką. Į tuos kraštus iš vokiečių užimtų žemių laiška tikriausiai nėjo.

Tai čia ir būtų lyg ir atsakymas, kokia forma buvo išreikšti mano pirmieji literatūriniai bandymai. Atrodytų, lyg būtų buvę epistoliniai, kurių išibėgėjimą sustabdė okupacija. Tai paminiu tik tam, kad rimti žmonės tu-

Jurgis Jankus

Vytauto Maželio nuotrauka

rėtų iš ko nusišypsoti, o labai rimti atkvėpai nusisipjauti. Šiaip karo metas nukreipė visą dėmesį kitur. Praeidamas frontas paliko visur primėtytų daugybę šaudmenų, o su jais ir daugybę darbų. Reikėjo juos susirinkti, ardyti, tyrinėti. Reikėjo iš jų dirbti „puštaličius“, rankines granatas, iš kulku reikėjo išleisti šviną, iš jo lieti mergaitėms žiedus, medžiotojams šratas. Dabar sako, kad švinas dideli nuodai, o tada nuo švino mūsų rankos buvo pajudusios kaip kurmių. Bent taip mama ne sykį sakydavo, kai nuo stalo varydavo nors kiek apsiplauti.

Paskum atėjo bandas ganymas, vyzų pynimas, šiaudinių skrybėlių dirbimas ir daugybė okupacijos metų nepriteklių pakištų darbų darbelių. Ir taip ligi 1919 metų, kai Baisogaloje atsidarė mokykla. Tada kažin kaip vėl raštas išlindo į priekį. Turbūt atsirado paštas, nes žmonės vėl atėdavo, kad parašytų laiškus; būdamas ketvirtame (o gal jau ir trečiame) skyriuje, rašiau vieną kitą korespondenciją į laikraščius. Matyt, redaktoriai kentė rašančiųjų badą, kad mano korespondencijas spausdino.

Nebeatsimenu nė į kokius laikraščius rašiau, nes iš to meto laikraščių kažin kodėl teatsimenu tik tai *Trimitą*. Gal ko gera tik į *Trimitą* ir terašiau. Viena tegaliu pasakyti, kad rašiau niekieno neskatinamas, nei įtaigojamas. Buvo grynai slapuko darbas. Net išspausdintais niekam nesigyriaus. Ir ne todėl, kad bučiau ko bijojęs, bet taip sau, iš vidaus. Pasirašydavau slapvvardėmis, kurių irgi nebeatsimenu. Pakaušy šmėkso, lyg viena buvo Papjaunietis. Bilūnų laukuose buvo didoka bala Papjaunys. Jeigu Papjaunietiu kada rašiau, tai buvo nuo to Papjaunis.

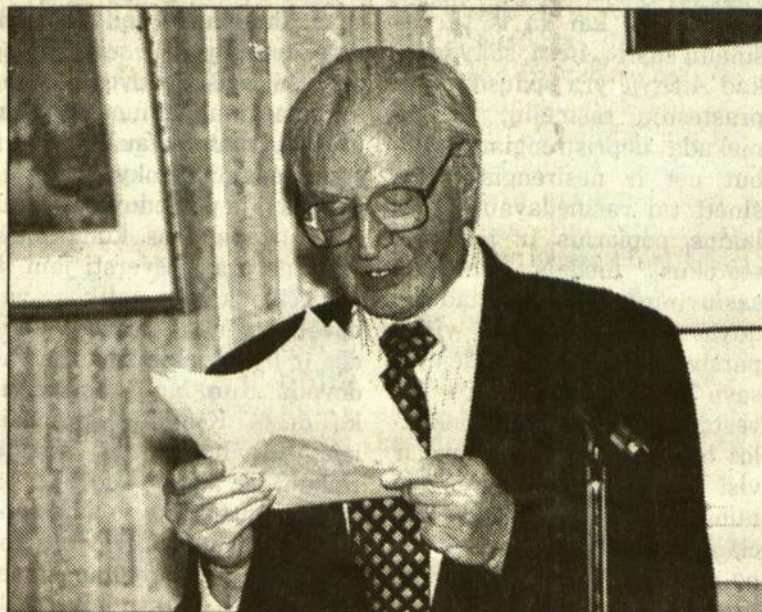
Būnant ketvirtame skyriuje, į mokyklą pradėjo eiti vaikų žurnaliukas *Žiburėlis*. Jo redaktorius kvietė vaikus susirašinėti, to kvietimo sugundytas parašiau laiškuči mokinukei į Darsuniškius. Rodosi, jame kažin ką pasakojau apie Baisogalos apylinkes, bet tais metais jo išspausdinant nesulaukiau. Vėliau girdėjau, kad buvo išspausdintas ir jis, bet aš turbūt jau buvau Šeduvos progimnazijoje, o joje *Žiburėlio* nebebuvo.

(Nukelta į 2 psl.)

JURGIS JANKUS

Auksinis Vabaliukas

Jurgis Blekaitis.

Antanas Dundzila.

Popietės su rašyt. Jurgiu Jankum dalyviai Lietuvos ambasadoje Vašingtone lapkričio 15 d. Iš kairės: Antanas Dundzila, rašyt. J. Jankus, Vašingtono LB apylinkės pirm. Viktoras Nakas ir Jurgis Blekaitis.

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

BŪTIES METAMORFOZĖS

Užmigau tą rudenį, lietingą, vėly, nykų —
Pabudau pavasarinio pokylio žieduos,
Radęs žemę papuoštą būties vainikų
Ir varų varsom visuos veiduos.

Užmigau mažam suolely parko seno,
Kur maldos varpų ir tu kada klausais,
Nubudau — rytų dangus teberuseno
Vakarykščio vakaro gaisais.

Užmigau — o kiek pažįstamų paliko,
Giminių, kaimynų ir draugų senų,
Nubudau, o rudenį tą nelaimingą, nykų
Nebėra nė vieno iš dienų anų.

Svetimi aplinkui gatvėm skuba žmonės,
Svetima šalis ir miestai svetimi, —
Gal pusiau ligonys, gal pusiau pagony,
Ir, kai liūdna tau, jie pekliskai linksmi.

Greitai temsta, naktį kažin kur sužibo
Mažas žiburėlis, it skurdi viltis, —
Vien kapai senolių, tik vieta sodybų,
Kažkur skaudžiai verkia tavo praeitis.

Kai matai aplinkui melą, kerštą, rūstį,
Tu ar nebe tu jau, pats nebežinai...
Kaip norėčiau vėl užmigt, nebeprabusti —
Būt nebepabūgęs ten tik ne čionai.

KASDIENYBĖS RATAS

Laukiam švenčių, laukiam kažko
Švento, didelio, šviesaus,
O gyvenimas išblaško
Mūsų viltis... Veliai siaus

Ta šiurkščioji kasdienybė
Ir migla vėl ta pati,
Veliai bėgsim įsikibę
Į svajonę... Ateity

Vel tikėsim, kaip tikėjė,
Klysim patys, ar apgaus,
Gydysimės panaceją
Nepagydomo žmogaus.

Suksis kasdienybės ratas,
Pulsas bles ir vėl didės,
Iš to rato gal tik retas
Į ramybę išriedės.

MES IR RAUDONOJI JŪRA

Į Raudonąją jūrą įbridę
Mes giedojom su Moze kartu,
Mes maldavome Viešpatį didį:
„Negramzdink mūsų, tiek nekaltų!...

Į Raudonąją gelmę paskendę,
Šaukėm baugūs beprasmiais balsais:
„Leiski, Viešpatie, šiandien, dar šiandien
Likt gyvais su gyvaisiais visais...“

Ir kai jūra aplink Raudonąją,
Prasiskyrė, kad bristum sausi,
Šaukėm, tartum sergą paranoja:
„Lyk ant mūsų galvų, debesų!...“

KETURI „SUDIE“

Sakydamas nueinančiam pavasariui „Sudie“,
Nejau sakai tik lūpomis, nejau ne širdimi?
Kol nenukrito nelemties žvaigždė,
Žmogau, ko dangui skūstis taip imi?

Sakydamas dar žydinčiam vasarai „Sudie“,
Ar nesakai tu lyg ne sau, lyg kam kitam?
Ilgai žydek, žydrioji vasara, žydek
Pasauliui džiugiesio girliandom papuoštam.

Sakydamas jau rudeniui vėlam „Sudie“,
Sakyk ne verkdamas, dainuodamas linksmai —
Vainikais papuošta dar tau (ir man) kėdė,
Kur laumių lobių prisiešti pilni namai.

Sakydamas „Sudie“ ledinei žiemai, sukury
Gilių pusnyų šokančiai, tariau:
Dar imk pavasario giesmelę, vytury,
Ir užgiedok tarp vėjų keturių!

Genutė Gyltė Orrico (kairėje) ir Irena Blekytė, nuolatinės Baltistikos studijų programos Washington University rėmėjos. Nuotr. Z. Petkienė

LIETUVIŠKA IR
BALTIETIŠKA VEIKLA
WASHINGTON UN-TE

Washington universitete, kur sėkmingai veikia Baltistikos studijų programa, spalio 22 d. muzikas Rokas Zubovas skaitė paskaitą apie savo prosenelio Mikalojaus Konstantino Čiurlionio meno bei muzikos kūrinius. Paskaita praturtinta Čiurlionio kūrinių skaidrėmis ir jo kūrinių, kuriuos atliko pianistas R. Zubovas. Paskaitos klausėsi pilna auditorija publikos.

Lapkričio 4 d. Tautosakos kurso studentams kalbėjo kanklininkė Julija Gelažytė kartu su Cathy Cushing, suomių muzikinio instrumento „kantele“ specialistė. Jos taip pat savo paskaitą pajavirino muzika.

JAV oro pajėgų pareigūnė gen. Tiu Kera netrukus lankysis Washington universitete ir kalbės Baltijos kraštų

karinėmis temomis. Jos vyras Norman Wolfe kalbės apie Baltijos valstybių ekonomiką.

Žiemos trimestre Washington un-te bus dėstomi lietuvių, latvių ir estų kalbos kursai, o taip pat du kursai ryšium su Baltistikos studijų programa: „Skandinavija pasaulioje“ kurse bus diskutuojamas skandinavų-baltiečių bendravimas; „Skandinavijos istorija iki 1720 m.“ apibūdins švedų imperijos ryšius su Estija ir Latvija. Ateinančių metų pavasario trimestre bus dėstomas kursas apie baltų kultūras.

Zita Petkienė

LIETUVIŲ DAILININKŲ
DARBAI VAŠINGTONE

Valstybiniame moterų meno muziejuje (National Museum of the Women in the Arts) lapkričio 19 d. įvyko Lietuvos dailininkų Stefanijos Katkevičienės, Dalios Kasciūnaitės ir Marijos Strasevičios

PREMIJA UŽ MOKSLO AR LITERATŪROS
VEIKALĄ

1. Mažosios Lietuvos fondas skelbia 2000-ųjų metų Dr. Vydo 5,000 dol. (kanadietiško) premiją už Mažosios Lietuvos ir Tvankstos (Prūsos) tematika parašytą mokslo ar literatūros veikalą, apimančią Mažosios Lietuvos ar Prūsos etnografiją, kalbą, kultūrą, literatūrą, istoriją, politiką ir kitas, ar ir visas paminėtas sritis.

2. Premijuotinas rankraštis turi būti apie 400 mašinėlės rašytų puslapių lietuvių kalba su maždaug 40 psl. santrauka kita kalba.

3. Atsiųstiniai trys rankraščio egzemplioriai ir jie nebus grąžinami, nebent iš anksto susitarus.

4. 5,000 dol. vertės premija gali būti skaldoma, gavus du premijos vertus rankraščius.

5. Premijos vertinimo komisija, į kurią įeis išeivijos Lietuvos specialistai, bus paskelbta 1999 metais.

6. Premijuotini rankraščiai atsiunčiami iki 2000 m. kovo 15 dienos MLF valdybos pirmininko adresu:

Mažosios Lietuvos fondas
G. Šernas
1096 Fifth Line Adjala
RR # 1, Loretto, Ontario,
LOG 1LO
Canada

7. Premija ar premijos bus įteiktos 2000 m. rugsėjo mėn. Čikagoje, JAV, MLF-o visuotinio susirinkimo metu.

Premijos mecenatas — Vilnius Pėteraitis, buvęs MLF valdybos pirmininkas.

Mažosios Lietuvos fondo
valdyba

darbų parodos atidarymas.

Ryšiai su šiuo muziejumi, kurio kolekcijoje yra įvairių pasaulio kraštų moterų dailininkų darbai nuo XVII a., užsimezgė prieš pusmetį, Lietuvos Kultūros ministro Sauliaus Šaltenio lankymosi JAV metu. Jau tuomet muziejus įkūrėja Wilhelmina Cole Holaday labai šiltai priėmė pasiūlymą bendradarbiauti su kūrybingomis Lietuvos moterimis.

Parodos atidaryme dalyvavo Lietuvos ambasadorius JAV Stasys Sakalauskas, kuris LR vyriausybės vardu muziejui perdavė dail. Stefanijos Katkevičienės paveikslą „Virginijos portretas“. Taip pat dalyvavo JAV Lietuvių Bendruomenės ir įvairių JAV meno bei kultūros organizacijų atstovai.

Lietuvių dailininkų darbai

bus eksponuojami dar keletą savaitių, o Stefanijos Katkevičienės kūrinyje šio muziejaus nuolatinėje ekspozicijoje. Tikimasi, kad ir ateityje National Museum of the Women in the Arts bus atviras Lietuvos moterų menininkų darbams.

Adrija Henley

POETAS SIGITAS GEDA
APDOVANOTAS
BALTIJOS
ASAMBLĖJOS PREMIJA

Poetui Sigitui Gedai įteikta Baltijos Asamblėjos premija už pastarųjų trejų metų poetines metamorfozes.

Atsiimdamas apdovanojimą Talino Rotušėje lapkričio 27 d., S. Geda dėkojo už poezijai pareikštą pagarbą. Jį pasveikino iškilmių dalyvavusi Lietuvos Seimo narė Laima An-

drikenė, Estijos parlamento pirmininkas Toomas Savi ir BA šiuo metu vadovaujantis Estijos parlamentar Arnoldas Ruutelis.

BA premija už laimėjimus meno srityje taip pat buvo įteikta Estijos kompozitoriui Erkkiui Svenui Tuurui, o premija už laimėjimus mokslo srityje skirta Latvijos architektūros profesorui Janiui Krastiniui. Premiją už literatūros laimėjimus spalio mėnesį jiems paskyrė Taline posėdžiavusi BA jungtinė vertinimo komisija.

Laureatų darbai bus populiarinami visose trijose Baltijos valstybėse, o S. Gedos poezija bus verčiama į estų ir latvių kalbą.

1994-siais meno premija buvo įteikta Lietuvos režisieriui Eimuntui Nekrošui už spektaklio pagal Aleksandro Puškino „Mažąsias tragedijas“ režisūrą.

1995-siais mokslo premija buvo skirta Juozui Kului už mokslinių tyrimų ciklą fizikinės cheminės biologijos srityje.

1996-aisiais literatūros premija skirta poetei Juditai Vaičiūnaitei už poezijos rinktinę.

(BNS)

Poetas Sigitas Geda.

Susitikimas su rašyt. Jurgiu Jankum

Atkelta iš 1 psl.

Nežinau kaip, bet progimnazijoje greitai visi sužinojo, kad aš galiu rašyti, ir vyresniųjų klasių mokiniai ėmė prašinėti, kad parašyčiau jiems namų rašinius. Rodosi, kad ir parašydavau. Tuo pat metu bene Trimite buvo išspausdintas ir mano apsakymėlis apie sukilėlius. Kaip ji rašiau ir kaip siunčiau, nelioko jokio prisiminimo. Viena galėčiau tvirtinti, kad jokios pašalinės įtakos: skatinimo, raginimo, drąsinimo tikrai nebuvo. Buvo tik mano vieno susigalvojimas. Spėčiau, kad taip norėta patirti, ko verti rašinėjamai, kuriuos pats sau vienas šnirpščiau. O kad pats vienas šnirpščiau, kad tą vasarą, tarp pradžios mokyklos pabaigimo ir progimnazijos pradžios, daržinėje pasistatę staliuką kažin ką rašiau. Kažin kaip užsidirbęs pinigų (gal už šiaudines skrybėles) prisipirkau daug (gal kokį 100 lapų) rašomojo popieriaus ir, per popietes, kai visi miegodavo, sėdėjau daržinėje ir rašiau. Žinau, kad prirašiau visus popierius ir dar pritrūko. Rašymas su tuo pritrūkimu ir pasibaigė. Turbūt net neskaiciau, ką parašęs, nes nieko neatsimenu. Jeigu būčiau skaitęs, tikrai ką nors atsiminčiau. Rašinėti rašinėčiau ir toliau, tik kur nors ką spausdinti, matyti, nesivaržiau. O gal ir laiko nebuvo. Greičiausiai kapeliono kun. Petro Raudos-Speil rūpestiu progimnazijoje buvo įsteigta ateitininkų kuopa. Ji nutarė leisti laikraštėlį, bene Ateities spindulius. Buvo išrinktas ir redakcija, kiti redakcijos nariai greitai nubyrėjo. Pasilikau vienas. „Ra-

šytojų“ neatsirado, tai man pačiam reikėjo tą laikraštėlį ir piriašyti, ir išspausdinti. Žinoma, šapirografu. Kol buvau Sėduvoje, ji ir vilkau.

Tame laikraštyje tai tikrai rašiau visko: ir publicistikos, ir poezijos, ir beletristikos, buities kronikos. Kun. Rauda, ypač mokytoja Virbickienė, ne sykį ragino kai ką iš tų rašinėlių susti į Ateitį, sakydavo, kad Ateityje yra spausdinama prastesnių rašinėlių, bet aš niekada neprisirengiau. Turbūt net ir nesirengiau. Rašinėti tai rašinėdavau. Į palaidus popierius ir į tokius storokius, juodais viršeliais sąsiuvinčius. Kai pabaigiau Sėduvos progimnaziją, viską parsivežiau namo ir sudėjau į savo skrynią, tėvų man pavestą dar iš pradžios mokyklos laikų. Joje turbūt buvo ir visi mano leisti laikraštėlio numeriai. Šiandien man pačiam būtų įdomu pasivartyti po tuos anų dienų popierius, bet likimas turėjo kitą mintį.

Šio amžiaus pirmaisiais metais statyta dūminė buvo visai sukiužusi. Brolis vokiečmečiui ant to paties sklypo pasistatė naują trobą, o dūminėje juokavo padarysias man muziejų ir visų pirmiausia jame išdėsiąs vėžį, kas yra toje mano skrynyje. Bolševikmečiui naujieji krašto ponai kažin kodėl nusprendė Biliūnų kaimą nutrinti nuo žemės paviršiaus ir geresnes trobas nuvilko į Diauderius. Nuvilkto ir brolio naują trobikę. Vilkimo dieną brolis daiktus vėžė į Diauderius ir krovė prie kapelių po medžiais. Nuvežė ir mano skrynią, kuri kažin kam parūpo (sako, kad Diauderių vaikams), ir

brolis, atsivilkęs trobą, rado skrynią tuščią, o laukus boluojančius nuo vėjo išnešiotų, išdraskytų, suplėšytų, skrynioje buvusių popierių.

Kai buvau Lietuvoje, tą pasakoti brolio nebebuvo, bet pasakoją jo vaikai, kurie visa tai savo akimis buvo matę.

Savo redaguojamam ir spausdinamam laikrašteliui turėjau rašyti ir eilėraščių, bet, išėjęs iš Sėduvos, vargu, ar bemėginau eiliuoti. Net ir prozą turbūt buvau padėjęs į šalį. Kėdinių Mokytojų seminarijos (į ją po Sėduvos nuėjau ir aš) kapelionas kun. Mališauskas prašė išversti jam iš vokiečių kalbos etikos vadovėlį, tai mano laisvos valandos ir buvo užkimštos tuo vadovėliu. Kun. Mališauskas etika dėstė Kėdinių gimnazijoje, tai būtinai iš anksto reikėjo išversti vadovėlio tą dalį, kurios reikės jo pamokai. Vokiškai buvau gerai pramokęs. Sėduvos progimnazijoje, o kai ateitininkų laikraštėlį spausdinau kapeliono butelyje, tai ir jo biblioteka buvo čia pat po ranka. — Atsimenu pirmiausiai įnikau į Foerstenį. Tuo metu žodynų dar neturėjom, bet čia pat buvo draugiškas ir kantrus kunigas Rauda, kurį kone kiekvieną dieną kvaršinau su virtinim žodžių ir suraizgytų sakinių, užtat ir su kun. Mališausko etika neturėjau daug vargo.

Lyg ir atsimenu, kad būnant Kėdiniuose (buvau dvejus mėnesius), mano eilėraštis (ar porą) buvo spausdinti Ateityje, bet neatsimenu, nei kaip, nei kada juos rašiau, nei kaip siunčiau, net nei kaip pasirašiau. Veliau (1928-1929)

Šiauliuose esu jau ir daugiau ką rašinėjęs. Iš to laiko rašinėjimų vienas rašinėlis buvo įdėtas Kazio Binkio leidžiamame laikraštelyje ir gal vienas ar du Naujojoje Vaidiluteje.

Jaunystėje Jankus buvo mokytoju, pedagogu, bei germanistiką studijavo Vytauto Didžiojo universitete. Tačiau jo didžiausias mokymas visuomenės švietimas bei ugdymas — pasireiškė grožinės literatūros rėmuose. Jankaus — pedagogo — įnašą visuomeninei įžvelgime ne pamokose, klasėje, ne vadovėliuose, bet jo beletristikoje. Matoma, kad Jankaus beletristikos akiratis yra platus: pasakėlėmis jis pasiekia mažuosius, o pasakojimais, apysakomis bei romanais-suaugusiuosius.

Profesinis darbas mokykloje kūrybos pradžioje davė akstiną jau rašytojui Jankui rašyti vaikams. Jis taip pat darbavosi Jaunimo teatre. Vėlesniuose kūriniuose jis pasireiškė ekspresyviu pasakotoju apie labai realų gyvenimą suaugusiems. (Tuo metu mūsų karta jau kopė suaugusiojo žmogaus bei skaitytojo laipais.) Čia negalima nepaminėti nuo pat pirmojo pasikaitymo seno sužavėjusio Jankaus apsaką *Velnio balą*, išverstą į svetimas kalbas ir pabandytą net ekrane. Bent man savotiškai netikėtą posūkį Jankus savo kūryboje atskleidė romane *Anapus rytojaus*, kur labai realioje, pažįstamoje kasdienybėje pradėjo nardyti fantastika. Šis ir keli kiti Jankaus kūriniai mus atveda iki jo naujausios knygos *Auksinio vabaliuko*,

leidėjų Lietuvoje pažymėto pernai metų data, bet mus pasiekusio šią vasarą. Paviršutiniškai žiūrint, tai nepaprastai gražiai išleistas pasakos jaunimui — su žmonių, gamtos, stebuklų, visais klasikais gėrio ir blogio elementais. Tačiau, kaip vėliau sužinome, tai vokiečių okupacijos metais periodikai parašyta alegorija, kurios tuomet cenzūra nepraleido. Ji vis tik „prasmuko“ kalendoriuje — metraštyje ir iš jo dabar perspaudinta *Auksiniame vabaliuke*. Šią popietę galima laikyti *Auksinio vabaliuko* suktuvėmės Vašingtone.

Mano paskutinis šia proga teiginys yra toks: Jūgis Jankus teberašo. Puiku! Prieš kelis metus buvo labai malonu praleisti kelias valandas Baltimorės lietuvių literatūros popietėje, kurios programoje dalyvavo ir Jankus. Jis išsitraukė tokį bloknotą ir, prieš pradėdamas iš jo skaityti, susirinkusiems pažymėjo, kad ji beveik visur nešiojasi ir jame kuria, rašo. Ir dabar, kai retkarčiais rašytoją aplankai Vašingtono priemiestyje, ant jo rašomojo stalo paprastai guli atverstas sąsiuvinis ar keli popieriaus lapai, jo dailia rašymu ranka prirašyti. Užklaustas paaiškina, kad šiuo metu darbuojasi prie Vokietijos pokariniuose Žiburiuose pradėtos spausdinti *Pušies*, nebaigtos, nelaimingos aplinkybėmis anuomet užgriuvus. Rašymas yra jo didysis pašaukimas ir labai individuali, asmeniškai šio menininko ir visuomenininko dovana mums visiems.

Antanas Dundzila

Kas ir kur?

DAIL. P. PUZINO APŽVALGINĖ PARODA

PAULIUS JURKUS

Benamių Madona. Drobė, aliejus. 1951. Povilas Puzinas.

Lapkričio 16 d. Vilniaus Dailės muziejuje atidaryta didelė dail. Povilo Puzino apžvalginė paroda. Jai kūriniai buvo telkiami iš Lietuvos, Latvijos esamų rinkinių ir iš Amerikos. Tai buvo bene didžiausia šio dailininko paroda. Ji skiriama jo 90 metų gimtadieniui paminėti. Dailininkas gimė 1907 m. rugpjūčio 3 dieną Rygos lietuvių šeimoje. Dėl techniško klišių, nes dailininko kūriniai yra plačiai pasklidę, paroda surengta tik 1998 m.

Užaugo jis Rygoje, ten išsimokslino, baigė Meno Akademiją 1932 m. Jo pagrindinių mokytojų buvo žymus dailininkas prof. V. Purvitis.

Būdamas Lietuvos pilietis, 1933-1935 m. atliko karinę prievolę Lietuvos kariuomenėje. Po to apsigyveno Panevėžyje, kur berniukų gimnazijoje dėstė piešinį, dekoravo Panevėžio katedrą, dalyvavo lietuvių dailininkų parodose; 1940-1941 m. dėstė Taikomosios dailės institute Kaune. Vokiečių okupacijos metais dalyvavo lietuvių ir latvių pagrindinio veikloje, Rygoje buvo patekęs į vokiečių kalėjimą ir tik 1944 m. rudenį pasiekė Vokietiją. Iš ten 1947 m. atvyko į Ameriką. Iš pradžių sustojo New Yorke, paskui kurį laiką gyveno Los Angeles. Vėl grįžo į New Yorką. Čia meno dalykus dėstė Cattan Rose meno mokykloje, Long Island Art League meno mokykloje ir Jackson Heights Art Club meno mokykloje. New Yorke jis ir mirė — 1967 m. spalio 21 d. Tais 1967 metais New Yorko miesto meno festivalyje jis laimėjo I premiją, bet ją pasidžiaugti ilgiau neteko.

Kadangi mirė, nepalikęs jokio testamentą, pagal valdžios įstatymus, visas turtas atiteko miestui. Buvo sudaryta reikiama komisija, kuri palikimą surašė ir įvertino. Už prieinamą kainą paskui palikimą pardavė lietuvių grupei, ir palikimas atsirado pertvarkytoje Čiurlionio galerijoje. Ten palikimas buvo ilgokai įstrigęs. Dailininkas buvo vedęs lat-

stiliumi. Aiškus piešinys, balansuota kompozicija. Tokį kūrinį padėdavo į šalį. Kokį mėnesį taip palaikydavo, į jį nepažiūrėjęs. Po mėnesio ar dviejų grįždavo prie savo paveikslų. Realistiniu stiliumi atliktas kūrinys jam dabar buvo tik naujo paveikslų šikšcas. Vartodamas platų tepuką, greitai traukdavo per drobę, daugelį dalių prigesindavo, apibendrindavo, kitas labiau išryškindavo. Plati tapybinė technika, spalvinis audringumas, šviesos — šešėlių ryškus priešpastymas, uždami drąsus turtingos faktūros užbaigiamieji brūkšniai. Taip paveikslas pasidaro pilnas dramatinės nuotaikos ir gyvybės. Tas jo tapybinis dramatiškumas labiausiai ir patraukia žiūrovą. Tai savotiška lyrinė tapyba.

Mėgo pirmą planą suskaldyti, apkrauti skirtingais ritmais, kad viskas judėtų ir nerimu alsuotų. Antrame plane nebelineka tų suskaldymų, griūvančių judesių. Apibendrintame fone išryškina koks motyvas, įvedamos kontrastinės spalvos, bet visa lie-

ka apjungta vedamąja mintimi, tema.

Žmonos Austros rūpesčiu 1975 m. buvo išleistas puošnus monografinis leidinys. Jam įvadą parašė amerikiečių meno kritikas Frederic Whitaker. Leidinys puikiai išspausdintas Japonijoje, idėtos 28 spalvotos reprodukcijos, kurios gerai pavaizduoja šio dailininko pasaulį — pamėgtus apleistus miestų užkampius, pajūrio motyvus, žvejus. Leidinys didoko formato, tinkamas kaip reprezentacinė dovana. Austrai jį plačiai išdalijo amerikiečių meno žmonėms, politikams, tuo garsindama Lietuvą ir Latviją.

Ši paroda ar tik nebus pirmoji, kada išeivijos dailininkai nori kuo plačiausiai parodyti Lietuvoje, supažindinti su jo kūryba, kūrybos pasauliu. Kai turime modernias filmavimo priemones, būtų gera pagaminti ir vaizduojamas apie atskirus dailininkus. Tai irgi puikus meno pasaulio praplėtimas, lietuviškojo meno nušėimas į visus meno mėgėjų namus.

RASOS GRIGALIŪNAITĖS PARODA LIETUVŲ MUZIEJUJE

Parodos atidarymas įvyko lapkričio 21 d. Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte, Illinois. Vos žmetės akis į Rasos Grigaliūnaitės tapybos darbus, eksponuotus šioje parodoje, iš karto beveik kiekviename paveiksle pajunti gaivališką prasiveržusį kunkuliuojančio jausmų ir lakios vaizduotės srautą. Figūrų fiziologija keistai siaubinga, patalogiškai išsigimę veidai, iškrėpusios akys, idiotiškos pozos, atšiaurus sugretinimai. Niekur nerasi jokio dailumo ar noro pamaloninti išlepusio skonio poreikio. Potėpiai staigūs, kuriantys tvarką netvarkoje. Šių paveikslų autorė neabejotinai yra vešlios vaizduotės kūrėja, praaukojusi jausmų ir ramų švelnaus moteriškumo įvaizdį drąsaus, karingo, neįjaujančio audros pasaulio labui.

„Tradiciškai“ moteriškosios prigimties pusė šiuose paveiksluose pasireiškia gal tik tuo, kad juose vaizduojamas gyvenimas yra kupinas gryno jausmo, ne širdies. Širdies juose nėra. O jausmų sfera plati, beribė. Dailininkė juose pasineria, nardo šėlsta ir net džiaugiasi.

Rasos kūryba laikyčiau akibrokštu šiais laikais mene paplitusiam perdetam intelektualumui, ypač atkakliai pasi-

Dail. Rasa Grigaliūnaitė.

reiškiančiam instaliacijų, „happyenings“, video seansų veiksmuose. Reikėtų nepamiršti, kad menų forte glūdi ne racionalumo ar idėjų, o jausmų sferose. Kas deda į savo kūrybos pamatus teoremas, hipotetinius išvedžiojimus, moralizavimus ar šiaip vien tik protui apčiuopiamas išvadas, to menas, nustūmęs į šalį jausmą, turi tendenciją džiūti, stabarėti. Net ir racionaliausias intelektualumas ilgainiui sensta, nauji atradimai moksle verčia specialistus nuolat tobulinti savo ankščiau sukurtais teorijomis. Tuo tarpu širdį virpinantys išgyvenimai išlieka ilgai, kartais galioja visiemis laikams. Urvinių žmonių piešiniai, antikinės Kolumbijos skulptūrėlės, renesanso laikų tapyba, vitražai, katedros žavi akį ir jaudina širdį dar ir šiandien.

Tektų pridurti, kad jos paveiksluose pastebima gaivališką jausmų išraišką ir vaizduojamų personazų „neestetizmas“ nėra jokia kliūtis jos menui išreikšti. Nors žiaurus išgyvenimai ir malonūs širdies pakutenimai atrodo beviltiškai vienas kitam prieštaraujantys, tačiau abu priklauso tai pačiai emocijų gamai, turi galią jaudinti ir judinti meno išsiilgusią žmogaus sielą.

Rasos kūryba pasižymi laisvumu, spontaniškumu. Koloritas — gaivališkai žaismingas. Potėpiai drąsus, ekspresyvi. Visur, ypač peizažuose, aiški trimatė perspektyvos dimensija, kurianti sužeto paslaptingumą bei sunkiai apčiuopiamas jausmų erdvės gelmes.

Algimantas Kezys

„Mergaitė ir lėlė“. Ramūnas Krupauskas, 1998 Vilnius.

KOMPIUTERINĖ FOTOGRAFIJA

EGLĖ JAŠKŪNIENĖ

Keičiasi laikai, keičiasi technologijos, keičiasi net pačios meno formos ir raiškos būdai. Kasmetinės fotoparodos šiemet, regis, įgavo naują pagreitį ir naują problematiką, kurią glaustai apibūdintų terminas „menas ir naujosios technologijos“. Tradiciniame renginiui toks posūkis tapo gaivaus oro gūsiu ne tik formos ir turinio prasme, bet suteikė galimybę pasireikšti, o žiūrovams išgirsti daugybę naujų vardų. „Kompiuterinė fotografija“ šiandien žavi ir fotografus, ir dizainerius, ir reklamos dirbančias žmones, ir tradicinių menų atstovus, ir net tuos, kurie ankščiau buvo eiliniai „meno vartotojai“. Visi jie su dideliu entuziazmu pareiškė norą ir sutiko dalyvauti šių metų parodoje.

Galima sakyti, kad tai pirmas organizuotas lietuvių „kompiuteristų“ pasirodymas svetur. Lietuvoje nuo 1996 m. šia meno sritį kuruoja „Skaitmeninio vaizdo Ložė“, Vilniuje surengusi penkis skaitmeninio meno parodas. Jose daugiausia dalyvavo sostinėje gyvenantys jauni dailininkai — grafikai ir dizaineriai.

Darbus pateikę autoriai technikos požiūriu naudoja populiariausias, labiausiai paplitusias ir vartojamas vizualias programas. Tačiau rezultatų įvairovė ir principiniai darbų skirtumai akivaizdžiai demonstruoja, kad kompiuteris kūrybingai asmenybei tėra priemonė. Tiesa, ji gerokai sudrumstė teorinius meno vandenius — pasirodė beasanti didžiai komplikuoti ir kompiuterinės priemonės, sujungiantys daugelį (kūrybinių ir ne kūrybinių) žmonių veiklos aspektų, netelpanti į jokias iki šiol buvusias „kūrybinio akto materializavimo“ normas, iš principo nepripažįstanti tradicinės „originalo“, „kopijos“, „tirražo“ problematikos ir pan. Tačiau jau niekas neabejoja, kad tai yra puiki priemonė, leidžianti realizuoti subjektyvias kūrybines užmačias.

Gerus porą dešimtmečių kasmetinės lietuvių fotografijos parodos vadovavosi „gryno“ kadro estetika. Ankščiau sąvoka „grynas“ būtų sukėlus diskusijų audrą. Šiandien, skaitmeninės epochos priešaušry, keičiasi technologijų ir estetikos santykis, terminų ir apibūdinimų turinys. Skaitmeninių manipuliacijų požiūriu visi fotografijos „apdoravimo“ būdai — laboratorinis, mechaninis, montažinis ir kt. — jau priklauso „grynosios“ fotogra-

fijos sričiai ir apibūdina „amatininkų“ atlikimo pusę. Visos jos šiandien sudaro mažą kompiuterinių galimybių dalį, kurių funkcijos sutelptos kelių klavišų kombinacijose. Nuotrauka pati tampa priemone, „žaliava“ (ir gana populiaria) formos manipuliacijoms skaitmeninėse sistemose, kurios pačios savaime pateikia begales naujų „apdoravimo“ kombinacijų.

Puiku, kad dalis autorių lieka ištikimi ne tik šiai „fotografinio mąstymo“ tradicijai, kuri sukuria anaipol ne tiek iliuziją ar superrealizaciją, kiek individualią savišaišką. Neatsitiktinai šioje grupėje darbus pristato dauguma fotografų (vieni arba kartu su dizaineriais): A. Kalvaitis, V. Juraitis su A. Makauskaite, M. Čičirienė su E. Ivanausku, R. Spitrys su J. Brazausku ir kt. Tai vientisos erdvinės plastikos, koloristinės gamos ir pan. kompozicijos, tačiau suformuotos iš atskirų (autentiškų, o ne paimtų iš skaitmeninės fototekos) fotografinių fragmentų. Montazinė jungtis akcentuoja asociatyvų, o ne naratyvinių pradą, kurio poietinis ir simbolinis skambesys susišaukia su lietuviškojo fotomeno tradicija. Taigi, jie lieka ištikimi sau ir savo menui.

Analogiškai elgiasi ir profesionalūs dailininkai, kurie kompiuterio pagalba stengiasi praplėsti ar tobulai „sutvarkyti“ savo kūrybinį lauką. Prie tokių priskirtinos G. Laurošo grafinės kompozicijos, taikomos reklaminėje srityje, ir J. Rokickio originalių akvarelų montažai ir deriniai su fotografinėmis faktūromis.

Idomiai su „realybe“ elgiasi dailininkai, kurie iš esmės nėra fotografinio dokumentalumo estetikos pasekėjai. Jie remiasi virtualios realybės idėja ir formuoja tam tikrą dvimatį jos variantą. Lipdydami iliuzoriškai „teisingos“ erdvės modelį, jie naudoja vizualines provokacijas (L. Parulskis ir M. Ambrazas), stilistinės asociacijos metodus (R. Krupauskas, M. Daugėla), kurie kurinio suvokimo akta paverčia intelektualiniu žaidimu.

Žodžiu, kompiuteris ne tik praplečia išraiškos priemonių arsenalą. Norime to ar ne, bet jis keičia mūsų mąstyseną, o tuo pačiu ir patį kūrybos procesą. Atsisėdęs priešais monitorių, jau iš anksto turime atsakyti iliuzijai apie gaivališką, spontanišką, nevaržomą kūrybos akta. Kompiuteris tėra ko-

kybiškai naujas darbo įrankis, reikalaujantis gerokai daugiau (nei iki jo buvę „instrumentai“) žinojimo ir patyrimo. Jo naujumas remiasi ne empiriniais technikos, chemijos ar kt. pasiekimais, bet galimybe (ar būtinybe?) modeliuoti patį kūrybos procesą. Atskirai galima vertinti ne tik galutinį rezultatą, išraiškos priemones, bet ir kelią, kurį autorius „sugalvojo“ tikslui pasiekti. Taigi, iki begalybės išsiplėtusi pasirinkimo laisvė netikėtai, tačiau pagrįstai iškelia klausimą — ką tu nori padaryti, ko pasiekti ir vardan ko?

Dalis autorių, ieškodami specifinės kompiuterinės grafikos kalbos, naudojami informacijos srauto (kaip vieno ryškiausių laikmečio bruožų) charakteristikomis: trumpas, paviršutiniškas pranešimas, apsiribojantis data, keliais faktais; per trumpą tarpą užgrūvanti informacinių žinučių lavyva; ryškūs, reksmingi reklaminiai intarpai; dažnai beprasmiški vizualiniai blykstelėjimai, nuolatinė kaita, bėgimas, judėjimas... Tai gerai atspindi „intelektualizuota“ G. Znamerovskio darbų dinamika, masinės kultūros atspindžiai A. Gedimino lakštuose. Tai efemerinio laikmečio išraiška per žiniasklaidą, reklamos ir pan. įvaizdžius.

Kita dailininkų grupė ieško originalios kompiuterinės grafikos stilistikos. Jų darbuose atsiranda „padrikai“ koliaziniai faktūrų ir technikų (nuotraukos, piešinio ir pan.) deriniai, kompiuterinių žaidimų ar „langų“ stilistika; logika, o ne emocijomis grįsti formų ir prasmų junginiai. Šio stiliaus grupėje originaliu mąstymu išsiskiria D. Rybakovienė, A. Krasauskaitė, G. Velykis.

Egzistuoja dar vienas kelias — pilnai pasikliauti Jo Didevybe Atsitiktinumu ir, ilgai nesvarstant, pasiduoti skaitmeninio mikropasaulio virsmui. Tarsi popieriaus smulktuvui „pakisę“ fotovaizdą, galime gauti netikėčiausias jo struktūrines konfigūracijas, kaip P. Gasiūno darbuose. Egzistuoja begalė kitų būdų. Vienas jų — įterpti „savą“ materijos gabalėlį į jau funkcionuojančių formulių modulius (kaip tai daro L. Bastienė) ir stebėti, kaip iš faktūrų gimsta naujos formos. Arba drąsiai deformuoti natūrą, suteikiant jai naujas prasmes ir simbolinius akcentus, kaip tai daro R. Tamošaitis. Galimybių yra šimtąkart daugiau, nei klavišų.

Camera obscura ir pirmosios skaitmeninės „dėžės“ — tai du stambūs perversmai žmonių vizualinės kultūros istorijoje. Pirmoji „kalbėjo“ metafiziniais, antroji — skaitmeninių procesų dialektu, tačiau abi gimė ir iš pradžių buvo vertinamos „techninių naujovių kategorijoje“. Tai atsiradusi fotografija žaismingai ir su tam tikru triuko elementu demonstravo „tikrovišką ir nemeluojantį“ realybės atkūrimo būdą. Analogiškai šiandien elgiasi ir kompiuterinė grafika — pabrėždama žaidybinių, eksperimentinių savo veiklos charakterį, ji, tarsi apsidraudžia nuo netikėtų nesėkmių. Nors vyrauja „jaunystės sindromas“, tačiau šiandien turime gana platų, įvairų ir įdomų kūrybinių braižų spektrą, bylojantį apie dailininkų ir fotografų žingeidumą ir darbingumą.

27-oji kasmetinė lietuvių fotografijos paroda „kompiuterinė fotografija“ buvo atidaryta lapkričio 27 d. Čiurlionio galerijoje, Čikagoje. Šio uždarymas vyko gruodžio 4 d. Jaunimo centro kavinėje.

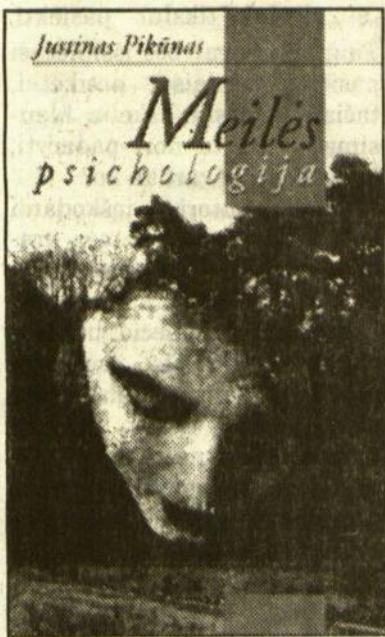

Geltonas paukštis. Aliejus. Rasa Grigaliūnaitė

Leidiniai

MEILĖS KIBIRKŠTYS SUŽIBA PRIZMĖS SPALVOMIS

ROMUALDAS KRIAUCIŪNAS

Justinas Pikūnas. *Meilės psichologija*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1998. 161 puslapiai, kietais viršeliais. Kaina sutartinė.

Gera, kad yra patarlė, perspėjanti nevertinti knygos pagal jos viršelį. Pirmasis išpūdis, išvydęs knygos viršelį, yra nepatrauklus — atrodo, lyg skeveldros, pažeminimas, smurtas ar net disintegracija. Arčiau įsižiūrėjus, pasirodo, kad tai moters veido ir miško fotomontażas. Daug geriau viršeliui būtų tikę knygos Antrojo skyriaus fotomontażas — tarsi apie užburto meilės rato tematiką.

Salia įvado, leidėjo pavadinimo monografija, knygoje yra aštuoni skyriai. Kiekvienas iliustruotas Rimanto Varno ir Algirdo Kairio fotografijomis. Viena iš tų aštuonių fotografijų pakartota viršelyje. Knygos gale įdėta autoriaus prof. Justino Pikūno ir jo dukraitės Rasos nuotrauka.

Knygos metrikioje monografija aptariama šitaip: „Šią monografiją parašė psichologas klinikistas bei asmenybės vystymosi psichologijos žinovas. Joje atskleidžiama meilės jausmo psichologinė samprata, nagrinėjama jos raida, pradedant meilės išgyvenimu. Atskleidžiant meilės ir seksualumo skirtumus, ypač didelės dėmesys kreipiamas į lyčių ypatumus, t.y. nagrinėjama vyro meilė moteriai ir moters vyrui. Šią knygą vertėtų skaityti paaugliams ir jaunimui (nes ji supažindina su meile, kaip jausmu, ugdančiu asmenybę). Ji taip pat reikalinga studentams, ypač studijuojantiems socialinius mokslus — psichologiją ir pedagogiką, bei plačiai visuomenei, pradedant aukščiausio rango valdininkais ir baigiant eiliniiais piliečiais“. Nepaminėta, bet, mano manymu, knyga ypač vertinga jau vedusiems, kur meilės ugnis dar rusena, bet reikalinga kustymo ir priežiūros.

Šios knygos išleidimą parėmė Lietuvos fondas. Reikia tik apgailestauti, kad visam kraštui ir užsienio rinkai išspausdinta vos 3,000 egzempliorių. Juk meilė ir psichologija yra vienos šių laikų populiariausių temų. Jei knyga bus greit išgrabstyta, reikia manyti, kad ateityje bus ir papildomų laidų.

Tai ne pirmoji ar antroji prof. dr. Justino Pikūno knyga, nei anglų, nei lietuvių kalba. Pristatant autorių, sako-

ma, kad jis yra parašęs anglų kalba apie 20 knygų ir 70 straipsnių. „Dr. J. Pikūnas, studijas pradėjęs Vytauto Didžiojo universitete, vėl sugrįžo į jį. Nuo 1992 m. iki 1998 m. jis yra VDU vizituojantis psichologijos profesorius, taip pat nuo 1992 m. iki 1998 m. — bendros VDU ir Klaipėdos universiteto Psichologijos doktorantūros komisijos pirmininkas“. Knyga skaitant, mane sudomino „Įvado“ trečiasis sakinyss: „Daugelis suaugusiųjų yra patyrę kitos lyties asmens meilę gal penkis ar septynis kartus“. Su įdomumu laukiau to teiginio paaiškinimo ar praplėtimo, bet jo neradau.

Knygoje autorius pateikė dėsnius, randamus, nagrinėjant kūdikio, mergaitės ir berniuko, moters ir vyro meilės kelius bei klystkelius. Žmogaus uždavinys — atrasti meilę savyje ir pamažu ją ugdyti. Tuomet ji sukels norą kitiems duoti tai, ką turime; sukelia norą kituose atrasti, kas yra gera. Meilė padės priimti kitus tokius, kokie jie yra, o ne kokias mes norime juos matyti. Pasinaudojamas žodžiais ir enciklopedijomis, autorius meilę apibūdina penkeriopai: atsidavimo kam nors jausmas, stiprus potraukis prie kitos lyties asmens, meilė, kaip meilės objektas ar susikūrusios meilės pasekmė, meilė vaisėms, valgiams ir gerimams, ir, pagaliau, gyvenime įgytą meilės sentimentų spektras — Dievo meilė, tėvynės meilė, poezijos ir muzikos meilė, meilė lietuvių senovės dainoms.

Meilės teorijos poskyryje dar aiškiau pristatomos meilės rūšys. Psichologai skiria lytinę, draugišką, romantinę ir agapinę (dvasinę) meilės rūšis. Šis skirstymas išryškėja, skaitant knygą. Psichologai taip pat skirsto meilę į parazitinę, simbiotinę ir sinergetinę (abipusės sąveikos).

Autorius pastebi, kad išleista daug knygų, kaip išlaikyti meilę. Tie visi patarimai, jo manymu, gali būti sutraukti į tris žodžius: visa laiką stengtis. Cituodamas Luciano de Crescendo žodžius, autorius taria: „Kiekvienas esame tarsi angelas su vienu sparnu. Tik apkabinę vienas kitą, galime skristi“. Norėdami mylėti kitą asmenį, pirmiausia turime pamilti patys save. „Šis jausmas turi augti, bręsti, nes kitaip galime likti egocentriškais, infantilišiais, aistringais savo poreikių, impulsyvių norų vergais“.

Knygoje gausu garsių žmonių citatų apie meilę. W.S. Maugham teigė, jog didžioji gyvenimo tragedija yra ne tai, kad žmonės žūsta, bet tai, kad jie nustoja mylėti. Tame pat puslapyje Motina Teresė tvirtina, kad pasaulyje yra daugiau žmonių, alkstančių dėl meilės negu dėl duonos trūkumo.

Vienas trumpiausių knygų skyrių yra „Mokslas dėsniams meilėje“. Čia apibendrinamas — Individualumas ir entropija, Psichiadiagnostiniai metodai, Meilės teorija, Širdis ir meilė. Pastarajame poskyryje skaitytojas sužino, kad per vidutinę žmogaus gyvenimo

trukmę širdis susitraukia tris milijardus kartų, kiekvieną kartą išstumdama apie penkis litrus kraujo. Ištiesti kraujo indai nusidriektų apie šimtą tūkstančių kilometrų.

Du knygos skyriai paskirti naujai gyvybei, vaikystei, paauglystei ir subrendimui. Pirmenama, kad sugebėjimas kitus mylėti yra dieviškoji dovana žmogui. Gera ir dorai gyventi — reiškia mylėti ir būti mylimam. „Vaikas trokšta būti mylimas šeimoje ir už jos ribų. Visiems suprantama, kad vaiką reikia tiesiog pamaitinti, bet daug kam trūksta nuovokos, jog jam reikia parodyti daug meilės ir globos jausmų, be kurių jis negali visapusiškai vystytis“.

Pabrėžiama pirmosios meilės reikšmė. Aptariamos heteroseksualių ryšių fazės. Užsimerama apie etiką ir standartus. Anot autoriaus, bendraudamas su kitos lyties asmenimis, jaunimas paprastai laikosi vieno iš trijų standartų. Viena jo dalėlė jaučia, kad sekso poreikį reikia tenkinti, ir, juo dažniau, tuo daugiau malonumo patiriama. Kita, gerokai didesnė jaunimo dalis įtikina save, kad seksas yra leidžiamas, pamilus kitą asmenį. Trečioji jaunimo dalis apsisprendžia laikytis krikščioniškosios dorovės dėsnių — laukti ne vien meilės jausmų sustiprėjimo ir asmeniškų išpareigojimo mylėti vienas kitą, bet ir vestuvių apeigų bei povestuvinės kelionės.

Netikėtai ilgiausias yra penktasis knygos skyrius, skirtas meilės laišku galiai. Čia pateikta keletas pavyzdžių iš seniau ir mūsų amžiuje rašytų meilės laišku. Detalai išspausdinti Eloizos ir Abelaro laišškai, rašyti dvilinkto šimtmečio pradžioje. Abelas buvo Paryžiaus universiteto profesorius ir Notre Dame katedros kanaaninkas. Eloiza buvo jo studentė, tapusi jo meiluze, žmona, pagaliau vienuole ir net vienuolyno viršininke.

Knygoje minimi ir Napoleono laišškai imperatorienei Žozefinai. Užsimerama apie Beethoveno laiškus savo „Nemirtingajai mylimajai“. Pateikiama ir Vytauto Mačernio laiškas Bronlei Vildžiūnaitėi. Šis skyrius, kurį pavadinau „Muilo operete popieriuje“, baigiamas dviem rezistencijos kovotojų Juozo Lukšos-Daumanto laiškais Nijolei Bražnaitėi.

Bene praktiškiausias savo sąvokomis ir patarimais yra šeštasis skyrius „Meilė vedybiname gyvenime“. Čia daug kas turėtų naudoti, skaitydami šį skyrių kartu su savo meilės partneriu ar partnere. „Tikroji meilė leidžia kitam asmeniui būti tuo, kuo jis ar ji yra“. Nors knygos tonas vyrų moterų santykių aptarime yra tradicinis, su džiaugsmu reikia sutikti autoriaus patarimą, kad vyrams patartina rimtai įsijungti į namų ruošos, vaikų priežiūros darbus, nevengti žmonos mėgstamų asmenų ir pokalbių, jos rūpesčių ir svajonių. „Viskuo dalijantis, meilė gali klestėti ir pasiekti tokių aukštumų, apie kurias rašo poetai ir kalba genijai“.

„Meilės paslaptį ieškant“ skyriuje išspausdinti kelių įvairaus amžiaus asmenų meilės išgyvenimų aprašymai. Perskaičius, kad su meile daug kas prasideda ir tobulėja, o be meilės kone viskas džiūsta ir baigiasi. Meilės aptarimo deimantiukas randamas 42 metų Violetos pasiskaityme: „O svarbiausia mano meilės patyrimo išvada yra ta,

kad meilė — tai dalijimasis. Dalijimasis viskuo, kuo esi turtingas. Ir be jokių išskaičiavimų. Nes, priešingu atveju, meilė ima skursti, vysti, kaip nelaistoma ir neprižiurima gelė. Tad meilės ugnį reikia nuolat kurstyti. Ir saugoti. Ir labai dažnai atleisti. Suprasti. Priimti. Nekaltinti. Nevertinti. Nesistengti pakeisti“.

Prabėgomis paminimos Freud ir Frommo hipotezės, pastebint, kad Freudas įžvalgos yra diskutuotinos, nes jos neturi pakankamos gyvenimo tikimybės, arba, autoriaus žodžiais tariant, „empirinio tikrumo“. Visoje knygoje beveik tytomis praleidžiamas homoseksualizmo klausimas ir tokių partnerių meilė. Tik vienoje sakoma, kad Platonas netiki, kad homoseksualumo polinkis būtų igimtas, priimtinas ir legalus, todėl jis — Platonas — pasmerkia homoseksualumą, kaip gamtiškai nepateisinamą reiškinį. Reikia spėti, autorius tam pritaria, nes Platonui neprieštarauja.

Paskutinis skyrelis — „Meilės temą apžvelgiant“ — tarsi susumuoją knygą ir pakartoja jos pagrindinę mintį: „Nei vienas asmuo nesijaučia esąs visiškai pilnas — tik kitos lyties asmens meilė gali užpildyti emocines spragas, patenkinti visas reikmes“. Meilė yra atsakymas į daugelį klausimų. Autorius yra įsitikinęs, kad, jei būtų daugiau meilės, būtų mažiau pykčio, pavydo, neapykantos, taip pat tarpusavio vaidų ir kovų. Antra vertus, „Jeigu pasaulyje mažės meilės, jeigu jos vaidmuo žmonių santykiuose praras savo prioritetą, ir šeimos, bus daugiau pamestų vaikų bei samgyšio visuomenėje ir tauotoje“.

Pabaigai siūlyčiau kritiškiau pastabų. Ištikrųjų, jos yra tik apie vieną reikalą — kalbą. Lietuvoje leidžiama periodika bei knygos pasižymi anglicizmų bei kitų svetimybų puoselėjimu. Reikia spėti, kad aptariamoms knygos redaktorė Nijolė Kreimerienė yra pakliuvusi į ten siaučiančią epidemiją — kuo daugiau anglicizmų ar svetimžodžių, tuo mandariau ir moksliškiau. Antraip, redaktorė, kartu su knygos autoriumi, būtų galėję nuotų svetimybų apsisvalyti. Galvoje turiu daugybę svetimžodžių. Be didelių pastangų jiems galima buvo rasti lietuvišką žodį. Pavyzdžiui, pateiksiu keletą svetimžodžių iš knygos, o skliausteliuose jų galima atitinkamai lietuviškai.

Suicidinės fantazijos percepcija (savižudybės vaizduotė, savižudybės fantazijos), suvokimas; pubiniai plaukai (gaktos plaukai); ambivalentiškumas (jausmų dvilypumas); vitalinės reikšmės (gyvybinės reikšmės); hobi (mėgstamiausias užsiėmimas, pamėgtasis dalykas); validumas (tinkamumas); represuojami (numalšinami); konfliktinė situacija (susidūrimas); obsceniškos (nešvankios, begėdiškos); adiktavus (žalingas įprotis); aktualizavimas (atkūrimas, išsiskleidimas); stresinė būseną (įtampa). Porą kartų angliškas terminas paliktas skliausteliuose, prieš tai duodant lietuvišką žodį. Tai jau geriau, bet to paaiškinimo skliausteliuose nereikėjo.

Knyga yra vertingas įnašas į meilės psichologijos supratimą ir jos popularinimą. Kai kurie skyriai skaitomi nelengvai, bet kiekviename skyriuje yra daug informacijos, įžvalgų ir išminties. Ją skaitant, galima praplėsti ir anglų kalbos žodyną.

Latvijos ambasadorius Lietuvoje Atis Sjanitis (kairėje) ir Lietuvos Švietimo ministras Kornelijus Platelis su naujuoju *Lietuvių kalbos žodynu*. Nuotr. Eltos

ŽVELGIANT Į MUZIKOS ŽURNALŲ PUSLAPIUS

P. PALYS

Londonė (Anglijoje) leidžiamas aukštos klasės muzikos žurnalas *Gramophone*. Jame buvo išspausdintas straipsnis apie jau gerai operos pasaulyje įsitvirtinusių rusų kilmės lyrinį tenorą Sergej Larin. Straipsnyje rašoma, kad Larin dainininko karjerą pradėjo ne Kirovo ar Bolshoi teatruose, bet Lietuvoje. Vokalo studijas S. Larin pradėjo 1981 metais Vilniaus konservatorijoje. Kitiems metais jis, atlikdamas Alfredo vaidmenį, debiutavo Verdi operoje „La Traviata“. Po to dainavo Faustą to paties vardo Verdi operoje, Florestą Beethoven — „Fidelio“ ir kitose operose. Straipsnyje pastebėta, kad Vilniaus operos teatre visos operos, išskyrus „Eugene Onegin“ (P.Tchaikovsky) ir „Boris Godunov“ (M. Musorgsky), buvo atliekamos lietuvių kalba, tai solistui būvę nelengva.

Pirmuosius žingsnius tarptautinių operų scenose Larin pradėjo 1991 m. Covent Garden, Londonė, G. Bizet operoje „Carmen“. Po to dainavo San Francisco operoje ir kitur. Dabar S. Larin dainuoja daugelio kraštų operų teatruose, o taip pat ir garsiajame Metropolitan operos teatre New Yorke.

Sergej Larin, Lietuvoje gyvenamas, studijuodamas, Vilniaus Operos ir baleto teatre dainuodamas, lietuvių kalbą puikiai apvaldė. Jis, dainuodamas įvairiose operos teatruose ir darydamas įrašus, Lietuvos nepamiršta. Retkarčiais joje apsilanko ir pradžioje operos meno gerbėjus.

Antras žurnalas *Opera News*, išeinantis New Yorke, rašo tik apie operas, jų pastatymus ir operų dainininkus. Vienaime to žurnalo numerio išspausdintas straipsnis, aptariantis įvairių teatrų operų pastatymus. Tame straipsnyje buvo paminėta Rygos ir Vilniaus operų teatruose pastatyta Verdi opera „Nabuco“. Žvelgiant į Baltijos žmonių istoriją, rašo George W. Loomis, — ją galima palyginti ir su „Nabuco“ operoje vaizduojamą hebrajų istoriją“.

Penkerius metus tęsėsi Rygos operos rūmų atnaujinimas. Ten „Nabuco“ pastatymą praturtino du menininkai iš Lietuvos: sopranas Irena Miklevičiūtė ir jau antrą sezoną Rygos operos teatre dirguojantis meno direktorius Gintaras Rinkevičius. Autorius I. Miklevičiūtėi skyrė žodžius: „...Miklevičiūtė ar Abigailė savo vaidmenį nuspallino tvirtais forte ir plaukiančiais pianissimos. Jos balsas idealiai tiko šiai sunkiai rolei, atskleidė nemažai Rytų europietiško, tačiau buvo be

pajuntame, tik ją praradę. Ambasadorius pabrėžė, kad Latvijoje rūpinamasi valstybine kalba. Ji labai svarbi kitataučiams, integruojantis į Latvijos visuomenę. Ši problema latviams itin opi. Referendume valstybinės kalbos klausimu duomenimis, kitakalbiai Latvijos gyventojai labai nepalankiai vertina reikalavimą mokėti latvių kalbą. Pasak ambasadoriaus, Lietuvoje tokio didelio priešiško nėra.

Latvijos ambasados vadovai tikisi, kad žodynai pasieks mokyklas, ypač netoli Latvijos sienos esančių rajonų. Tai stiprintų kaimyninių tautų ryšius. Kitąmet planuojama parengti „Latvių-lietuvių kalbų žodyną“.

Dovaną priėmęs, Lietuvos Švietimo ministras Kornelijus Platelis pasveikino Latvijos ambasados darbuotojus artėjančio nepriklausomybės 80-mečio proga ir nuširdžiai padėkojo už tikrai didelę dovaną. Ministras sakė, kad žodynai pateks į humanitarinio profilio gimnazijas, aukštąsias mokyklas, jais galės naudotis ir literatūros vertėjai. „Lietuvių-lietuvių kalbų žodynas“ skirtas mokytis latvių kalbos. Lietuvos mokyklose lietuvių kalba dėstoma kaip antra užsienio kalba. Deja, lietuviai nemoka latviškai taip, kaip latviai kalba lietuviškai. Ministras tikisi, kad padėtis po kiek laiko pagerės.

Žodyno atsakingasis redaktorius — buvęs Latvijos Respublikos ambasadorius Lietuvoje filologijos daktaras Albertas Šarkanis. Žodyną sudarė autorių grupė, iš kurių paminėtini Jonas Balkevičius, Laimutė Baluodė. Tai — 2-asis pataisytas leidimas. Jame surinkta apie 60,000 žodžių. (Elta)

VERTINGAS VEIKALAS ANGLŲ KALBA

Adolfas Damušis. *Lithuania Against Soviet and Nazi Aggression*. Išleido The American Foundation for Lithuanian Research, Inc. ir i Laisvę fondas, 1998.

Ši dr. A. Damušio knyga ypač svarbi tuo, kad paruošta anglų kalba. Mes esame įpratę įvairių okupacijų metais lietuvių tautos bei jos vaikų išgyventas kančias aprašyti vien lietuviškai, kartais su neilga santrauka kitomis kalbomis, o kaip tik svarbu su ta medžiaga išeiti į lietuviškai kalbančiąją visuomenę, kuri apie tuos pergyvenimus labai mažai žino, arba yra maitinama klaidinga informacija iš kitų šaltinių.

Naujasis veikalas anglų kalba, tikimės, bent iš dalies užpildys informacijos stokos spragą. Netolimoje ateityje pateiksime platesnę knygos recenziją.

LIETUVIAI GALĖS MOKYTIS LATVIŠKAI

Lietuvos mokykloms Latvijos Respublikos ambasada padovanojo 300 egzempliorių „Lietuvių-lietuvių kalbų žodyną“. Dovanojimo ceremonija įvyko lapkričio 10 d. Vilniuje, Latvijos Respublikos ambasadoje.

Latvijos ambasadorius Lietuvoje Atis Sjanitis ceremonijos dalyviams sakė, kad kalba žmogui — tarytum oras. Tai — toks dalykas, apie kurį negalvojame, tačiau be jo negalime gyventi. Kalbos svarbą

Lietuvos Mokslo akademijos bibliotekoje atidaryta paroda, pasakojanti apie žymaus knygų mylėtojo, Lietuvos Mokslo draugijos garbės nario Tado Vrublevskio gyvenimą ir veiklą. Nuotr. Eltos